

Výsledky analýzy jazykových potřeb vojenských profesionálů AČR

1. Úvod

Jazyková příprava studentů Fakulty vojenských technologií Univerzity obrany v Brně (FVT UO) je zabezpečována katedrou jazyků, jejíž hlavní náplní práce je výuka anglického jazyka v bakalářských, magisterských a doktorských studijních programech. Na rozdíl od civilních vysokých škol, kde je studium cizích jazyků zaměřeno především na zvládnutí obecného jazyka ve své části základní a v části nadstavbové pak na odbornou terminologii příslušného studijního oboru, má studium jazyka na UO svá nepřehlédnutelná specifika. Tato specifika spočívají zejména v tom, že:

- ❑ všichni studenti UO jsou povinni studovat anglický jazyk jako nejdůležitější prostředek komunikace zemí Aliance NATO,
- ❑ požadovaný stupeň jazykových znalostí je přesně stanoven kariérním řádem pro každou funkci v Armádě ČR,
- ❑ požadavky na jednotlivé stupně jazykových znalostí a dovedností vymezuje norma NATO STANAG 6001,
- ❑ každý student – budoucí vojenský profesionál – musí kromě obecného jazyka a odborné terminologie svého oboru zvládnout navíc ještě tzv. vojenskou angličtinu, tedy jazykovou oblast, v níž se prolínají aspekty obecně vojenské, technicko-odborné a vojensko-politické.

Specifika jazykové výuky jsou pak reflektována i požadavky specifické jazykové zkoušky, které se studenti UO musí podrobit. Jde o zkoušky dle normy NATO STANAG 6001, která je závazná pro vojenské profesionály členských zemí NATO.

Naplňování rostoucích požadavků kladených na jazykovou přípravu studentů UO je procesem náročným. V současné době je požadavkem na výstupní jazykovou úroveň absolventů bakalářského studia SLP 2222. Posluchači, kteří zahájí studium v září 2006, budou však již muset před vyřazením z UO dosáhnout úrovně SLP 3333. Důvodem k tomuto opatření je skutečnost, že absolventi UO jako budoucí vojenští a techničtí specialisté musí být schopni bezproblémově komunikovat se svými partnery z členských armád NATO o problémech obecných, politických a pracovních.

Chce-li katedra jazyků plnit tyto stále vyšší nároky kladené na jazykovou připravenost studentů a absolventů UO, musí výuku jazyků maximálně přiblížit skutečným potřebám praxe. Ve srovnání s devadesátými léty se na Fakultu vojenských technologií UO hlásí v posledních letech posluchači s vyšší úrovní znalostí anglického jazyka. Stávající učební osnovy však nejsou v současné době koncipovány tak, aby tento fakt odrážely, ani aby výstupní znalost anglického jazyka odpovídala úrovni SLP 3333, kterou by podle nové jazykové koncepce měli dosáhnout studenti končící studium na FVT UO v roce 2009.

Z výše zmíněných důvodů katedra jazyků FVT UO v Brně realizovala v roce 2005 projekt specifického výzkumu pod názvem „Inovace kurikula výuky anglického jazyka na Fakultě vojenských technologií Univerzity obrany“. Cílem výzkumu bylo získat podklady pro detailní analýzu jazykových potřeb vojenských profesionálů AČR na funkcích vyžadujících bakalářské a vyšší vzdělání, a to dotazníkovým šetřením.

2. Jazykové potřeby studentů FVT z pohledu vysokoškolských pedagogů

S cílem shromáždit co nejvíce údajů potřebných pro detailní analýzu jazykových potřeb vojenských profesionálů, zejména absolventů vysokých vojenských škol, byly vypracovány dva typy dotazníků. Jeden byl distribuován na jednotlivé odborné katedry FVT UO v Brně – a to v týdnu od 10. do 13. května 2005, druhý pak v týdnu od 5. do 10. září 2005 na vybrané vojenské útvary AČR. Dotazník určený pro akademické pracovníky odborných kateder byl zaměřen na zjišťování míry používání anglického jazyka při studiu odborných předmětů na FVT UO jak pedagogy, tak posluchači; druhý dotazník určený vojenským profesionálům v praxi byl zaměřen jak na znalosti a dovednosti angličtiny, které jsou podle kariérního řádu pro výkon funkce vyžadující bakalářské a vyšší vzdělání nezbytné, tak na konkrétní činnosti vykonávané v angličtině v rámci plnění jejich pracovních povinností.

Z analýzy informací získaných z dotazníků pro odborné katedry FVT UO, jež celkem vyplnilo 135 respondentů, vyplynulo, že 41,5 % dotázaných pedagogů vyžaduje od studentů studium výukových materiálů v angličtině, ale pouze výjimečně takový úkol zadává 47,4 % respondentů. Z vyučujících, kteří vyžadují studium výukových materiálů v angličtině (častěji či jen výjimečně), 82,5 % odkazuje své studenty na více zdrojů. Jako zdroje nejčastěji uvádějí internet v kombinaci s odbornou literaturou a odbornými časopisy.

Na jednotlivých odborných katedrách 93,3 % přednášejících nevede přednášky ani semináře v anglickém jazyce. Pouze 6,7 % pedagogů z celého souboru dotázaných přednáší v angličtině, a to spíše výjimečně, kdy se jedná např. o výuku zahraničních studentů. Stávající stav vysvětlují respondenti nezájmem ze strany studentů a následně malou efektivitou a značnou náročností na přípravu takto vedených přednášek, a to vše při malé dotaci hodin. Na tomto místě pokládáme za užitečné zmínit skutečnost, že od kalendářního roku 2006 katedra jazyků plánuje školení učitelů odborných předmětů, kteří budou vybrané kapitoly vyučovat v anglickém jazyce.

Co se týče hodnocení důležitosti jednotlivých jazykových dovedností pedagogů, u **poslechu s porozuměním** vyučující kladou důraz na porozumění přednášce, prezentaci a brífinku (67,4 %). U řečové dovednosti mluvení 70,4 % pedagogů považuje za důležité, aby studenti byli schopni vyjádřit názory na problematiku své profese a diskutovat o ní s návštěvníky ze zahraničí, popsat technické nebo vojenské systémy a jejich činnosti, přednést brífink, přednášku či prezentaci, aktivně vystoupit na konferencích a seminářích. Menší důraz je kladen na schopnost diskutovat o běžných společenských tématech. U jazykové dovednosti čtení 48,1 % dotázaných klade důraz na schopnost porozumět jak technickým článkům s vojenskou tematikou, tak i vědeckým článkům s vojenskou i nevojenskou tematikou a počítačovým nebo jiným manuálům. U řečové dovednosti psaní 57 % respondentů považovalo za důležité umět připravit brífink, prezentaci či přednášku. 44,4 % dotázaných kladlo důraz na překlad z češtiny do angličtiny a z angličtiny do češtiny a 43,6 % respondentů na schopnost stručně písemně shrnout odborné články.

Téměř jedna třetina pedagogů považuje za nejdůležitější pro uplatnění svých studentů v praxi znalost technické angličtiny. Avšak přibližně 2/3 vyučujících ze zkoumaného souboru klade důraz na více oblastí. Nejčastěji uváděli kombinaci obecné a technické angličtiny; obecné, technické a vojenské angličtiny; vojenské a technické angličtiny.

K získaným názorům pedagogů je samozřejmě při inovaci stávajícího kurikula nutno přihlížet, nelze je však všechny plně akceptovat. Domníváme se, že znalost obecné angličtiny je pro studenty velmi důležitá – kromě jiného i vzhledem k existenci normy NATO STANAG 6001, která zjišťuje úroveň zejména jazyka obecného a jejíž plnění se od absolventů UO požaduje. Na straně druhé potřeba překladů z češtiny do angličtiny a naopak má v současné době spíše tendenci klesající. Důležitější než překlad je dovednost psát v angličtině a porozumět anglicky psanému textu. Navíc dovednost překládat texty z anglického jazyka do češtiny a naopak je dovednost velmi komplikovaná a náročná i pro experty v technických a vojenských vědách.

3. Výsledky analýzy jazykových potřeb vojenských profesionálů AČR

Druhý dotazník, jenž byl distribuován v září 2005 do vybraných vojenských útvarů AČR, poskytl množství údajů pro detailní analýzu jazykových potřeb vojenských profesionálů se zaměřením na potřebu praktického užívání anglického jazyka v rámci plnění jejich pracovních povinností v AČR. Tato analýza byla provedena ve spolupráci s výzkumným pracovištěm personální sekce MO v Praze, které zajistilo výběr reprezentativního vzorku vojenských profesionálů na základě přesně stanovených kritérií. K těmto kritériím patřilo např. oslovení vojenských profesionálů výhradně na funkcích vyžadujících bakalářské nebo magisterské vzdělání s adekvátním zastoupením mužů i žen, různých věkových skupin i hodností. Reprezentativní vzorek zahrnoval 41 vojenských útvarů a celkem bylo rozesláno 760 dotazníků. Návratnost dotazníků na katedru jazyků FVT UO byla 88,42 %.

Dotazník zadávaný vojenským profesionálům byl zpracován takovým způsobem, aby získané informace byly relevantní zpětnou vazbou zejména pro učitele jazyků. Učitelé katedry jazyků si uvědomují, že pro efektivní výuku anglického jazyka odpovídající současným potřebám absolventů Univerzity obrany nestačí pouze učitelské vzdělání a praxe v oboru. Nepostradatelnou součástí práce vysokoškolských učitelů jazyků musí být také komunikace s odpovídajícími pracovníky rezortu a získávání cenných informací z praxe.

Výzkum odhalil mnohé zajímavé skutečnosti, které budou využity pro zdokonalování obsahu i metod výuky anglického jazyka na FVT UO. Z důvodu obsažnosti dotazníku samotného i získaných informací není možné zmínit všechny výsledky. Zaměříme se na ty, které pokládáme za nejzajímavější.

Přestože se v rezortu AČR v současné době zdůrazňuje potřeba znalosti cizích jazyků, a zejména angličtiny, 43 % respondentů výzkumu uvádí, že v práci angličtinu nepoužívá **nikdy**. Pouze 36 % používá angličtinu v zaměstnání **příležitostně**.

Protože chceme v hodinách anglického jazyka co nejvíce simulovat řečové situace, do kterých se absolventi naší fakulty mohou dostat v reálném životě, v dotazníku jsme se soustředili vedle obecnějších otázek hlavně na získání informací týkajících se jednotlivých řečových dovedností, a to poslechu, mluvení, čtení a psaní.

Dovednost poslechu s porozuměním

V dovednosti poslechu s porozuměním nás kromě jiného zajímalo, jak často respondenti poslouchají přednášky, prezentace nebo brífinky a jak jsou pro ně obtížné. V rámci plnění svých pracovních povinností uvedené ústní projevy **neposlouchá vůbec nebo jen příležitostně 90 % respondentů.**

Co se týká obtížnosti této aktivity, přibližně polovina respondentů pokládá aktivitu za spíše jednoduchou a pro druhou polovinu respondentů je poslech uvedených ústních projevů spíše obtížný až velmi obtížný.

Dovednost mluvení

U studentů naší fakulty s vyšší jazykovou úrovní, a zejména pak u studentů v doktorských studijních programech, se na rozvoj prezentačních dovedností klade velký důraz. Praxe však ukazuje, že s připravenými přednáškami, prezentacemi nebo brífinky **nikdy** nevystupuje nebo vystupuje pouze příležitostně 90 % respondentů. Přesto se domníváme, že rozvíjet tyto dovednosti u studentů UO je důležité a že je pouze otázkou času, kdy se tento typ jazykových aktivit od vojenských profesionálů bude požadovat ve větší míře.

Vzhledem k tomu, že vysokoškolská výuka anglického jazyka se zaměřuje také na rozvoj obecného jazyka, zajímalo nás, jestli v praxi existuje potřeba používat v mluveném projevu i obecnou angličtinu. Výsledky průzkumu ukázaly, že činnosti jako např. telefonické vyřizování běžných pracovních záležitostí, doprovod anglicky mluvících hostů a delegací nebo účast na neformálních společenských setkáních nevykonává **nikdy nebo jen příležitostně 90 až 98 %** dotázaných vojenských profesionálů.

Dovednost čtení s porozuměním

Přestože obecně je dovednost čtení s porozuměním pokládána mezi studenty naší fakulty za dovednost nejlehčí, zajímalo nás, jestli se náš odhad typů textů, se kterými se vojenští profesionálové v praxi setkávají, přibližuje realitě.

Jedna z dotazníkových položek např. zjišťovala, zda respondenti při plnění pracovních povinností jsou nuceni číst manuály v angličtině. Celkem vysoké procento respondentů (30 %) se čtením manuálů zabývá několikrát za měsíc anebo několikrát za týden.

Úřední dokumenty a předpisy v anglickém jazyce nečte nikdy nebo čte pouze příležitostně 83 % dotázaných .

Protože používání komunikačních technologií je v současnosti samozřejmou součástí i vojenského života, zeptali jsme se také na četnost čtení e-mailů a faxů. Šetřením bylo zjištěno, že je v anglickém jazyce nikdy nečte nebo čte pouze příležitostně 80 % respondentů.

Vzhledem k tomu, že jsme vzdělávací institucí terciárního vzdělávání univerzitního typu, zajímalo nás, jestli se vojenští profesionálové, absolventi vysoké školy, v praxi zabývají čtením vědeckých článků v angličtině. **Nikdy je nečte nebo je čte jen příležitostně 87 %** respondentů.

Dovednost psaní

Výsledky průzkumu ukázaly, jak málo je využívána produktivní řečová dovednost psaní v praxi.

Dotázaní uvádějí nejčastěji jako potřebnou jazykovou aktivitu psaní formálních a neformálních faxů, e-mailů a telegramů, ale i to jen 15 % z nich.

Úřední vojenské dopisy **nikdy nepíše nebo píše pouze příležitostně 95 %** dotázaných; formální a neformální dopisy **nikdy nepíše nebo píše pouze příležitostně 92 %** respondentů; krátká služební hlášení nikdy nepíše nebo píše pouze příležitostně 98 % respondentů.

Zájem o výuku angličtiny pomocí počítače

Jako univerzitní pracoviště máme zájem vytvářet optimální podmínky pro zdokonalování se v jazyce jak pro studenty, tak pro pracovníky stálého stavu. V současné době rapidního rozvoje komunikačních technologií se pro výuku jazyků otevírají mnohé nové metody. Proto nás zajímalo, jestli by o zdokonalování se v anglickém jazyce měli vojenští profesionálové, většinou absolventi bývalé Vojenské akademie, zájem. Velký zájem o výuku anglického jazyka přes počítač vyjádřilo 20 % respondentů, neutrální postoj byl zaznamenán u 23 % dotázaných, avšak nezájem a naprostý nezájem o tento způsob zdokonalování se v anglickém jazyce projevilo celkem 57 % respondentů. Výuka anglického jazyka s použitím počítače není jediným a ani ideálním způsobem, jak se zdokonalovat v jazyce, má však ale i mnoho výhod. Zájemci se mohou věnovat učení tehdy, kdy jim to časově vyhovuje, mohou si vybrat výukové materiály odpovídající obtížnosti i tematického zaměření a mohou pracovat svým vlastním tempem. Navíc, pokud zájemci mají možnost používat počítač s přístupem na internet, jejich učení se jazyku je většinou možné realizovat bezplatně.

Znalost anglického jazyka předepsaná pro systemizovaná místa

Ze 672 oslovených vojenských profesionálů na funkcích vyžadujících bakalářské a vyšší vzdělání nemá **21 %** z nich předepsanou **žádnou úroveň** znalosti anglického jazyka dle normy NATO STANAG 6001. Požadovanou jazykovou úroveň z anglického jazyka **SLP 1111** dle normy NATO STANAG 6001 uvedlo **37 %** respondentů, **SLP 2222** uvádí **34 %** dotázaných. Požadavek na jazykovou úroveň **SLP 3333** má pro svou funkci předepsáno pouze **5,4 %** dotázaných. Z uvedených údajů je patrné, jak velké rozdíly jsou v současnosti mezi požadavky praxe a požadavky Ministerstva obrany ČR na výstupní jazykové znalosti absolventů Univerzity obrany (SLP 3333).

4. Závěr

Výsledky rozsáhlé analýzy potřeb naznačují, že v současné době angličtinu pro výkon svého vojenského povolání potřebuje v praxi pouze nízké procento dotázaných.

Následná diskuze na katedře jazyků FVT UO v Brně o promítnutí výsledků analýzy informací získaných oběma dotazníkovými šetřeními do nového kurikula výuky anglického jazyka vedla k těmto praktickým závěrům.

Vyšší vstupní úroveň znalostí anglického jazyka u studentů prvních ročníků FVT UO (od roku 2006 na úrovni SLP 2222), jakož i rostoucí nároky na jejich jazykové znalosti při ukončení bakalářských studijních programů (od roku 2009 STANAG 6001 SLP 3333), vyvolávají následující potřebu změn obsahu učebních osnov předmětu anglický jazyk:

- Věnovat ve výuce více pozornosti technické a vojenské angličtině. Vezmeme-li v úvahu skutečnost, že se na FVT UO anglický jazyk vyučuje v heterogenních skupinách, jež tvoří studenti nejrůznějších specializací, je řešení otázky, co vlastně z technické a vojenské angličtiny do výuky zařazovat, pro učitele mimořádně obtížné. Výsledky dotazníkového šetření totiž mj. ukázaly, jak složité je specifikovat oblast slovní zásoby

společnou většinu technických oborů. Potřebná proto bude užší spolupráce katedry jazyků s odbornými katedrami, např. při výběru učebních textů v rámci specializací, při tvorbě terminologických slovníků apod. Jednou z možností, jak tento typ výukových materiálů prezentovat studentům, je formou elektronických materiálů na studijním portálu UO.

- ❑ Kvalitně připravit školící semináře pro učitele odborných kateder, kteří zamýšlejí zahájit výuku vybraných částí předmětů v angličtině.
- ❑ Jasně a srozumitelně zformulovat požadavky na výstupní znalosti a dovednosti po semestrech v souladu s požadavky na zkoušku dle normy NATO STANAG 6001 a rovněž s potřebami odborných kateder i praxe.

Protože v současné době je koncepce jazykové přípravy v rezortu obrany promyšlena samotným zřizovatelem Univerzity obrany, předpokládáme, že i z jeho strany se nám dostane vhodných rad, doporučení a podpory k maximálnímu zefektivnění výuky jazyků na naší univerzitě.

Budoucnost NATO závisí na budoucnosti transatlantických vztahů. Teroristický útok v září 2001 utvrdil současnou americkou vládu v názoru, že „válka proti terorismu“ je její hlavní bezpečnostní prioritou. Kolektivní obrana Evropy se tak posunula na vedlejší kolej. Koncept preventivních úderů, který definovala americká národní strategie v září 2002, vyvolal kritický ohlas v Evropě. Spojené státy jasně dospěly k závěru, že se případně obejdou bez spojenců při prosazování svých bezpečnostních zájmů. Když došlo k preventivní válce proti Iráku, nastala krize uvnitř Aliance: velká část evropských členů NATO se od americké politiky distancovala. Pro Českou republiku a ostatní postkomunistické členy Aliance vzniklo dilema. Nejde o zjednodušenou volbu mezi Evropou a USA. Hledání zlaté střední cesty bude nadmíru obtížné. Tvrdí se, že NATO je hlavním garantem naší bezpečnosti. V praxi to znamená držet se spojení s USA. Jaký je ale postoj České republiky k problematice preventivních úderů? V případě Iráku část tehdejší české vlády deklarovala, že Česko patří mezi spojence Spojených států, jiná část vládní koalice toto tvrzení zpochybňovala. Tak se ovšem zahraniční politika dělat nedá.

*prof. Otto Pick, letošní nositel Ceny Jaroslava Jandy za významný přínos v oblasti bezpečnostní politiky, Úspěchy, problémy a perspektivy: Co se podařilo a co ne
In: Zahraniční politika České republiky 1993-2004.*

Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2004, 268 stran, ISBN 80-86506-39-8.